

МІНІСТЕРСТВО СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

ЛИСТ

від 25.02.2015 р. № 76/13/116-15

У Департаменті заробітної плати та умов праці розглянуто звернення і в межах компетенції повідомляється.

Відповідно до статті 19 Закону України "Про відпустки" (далі - Закон) жінці, яка працює і має двох або більше дітей віком до 15 років, або дитину-інваліда, або яка усиновила дитину, матері інваліда з дитинства підгрупи А І групи, саодинокій матері, батьку дитини або інваліда з дитинства підгрупи А І групи, який виховує їх без матері (у тому числі у разі тривалого перебування матері в лікувальному закладі), а також особі, яка взяла під опіку дитину або інваліда з дитинства підгрупи А І групи, чи одному із прийомних батьків надається щорічно додаткова оплачувана відпустка тривалістю 10 календарних днів без урахування святкових і неробочих днів (стаття 73 Кодексу законів про працю України).

За наявності декількох підстав для надання цієї відпустки її загальна тривалість не може перевищувати 17 календарних днів.

Кожну підставу, визначену частиною першою цієї статті, слід вважати окремою підставою, а саме:

жінка, яка має двох або більше дітей віком до 15 років;

жінка, яка має дитину-інваліда;

жінка, яка усиновила дитину;

одинокa мати;

мати інваліда з дитинства підгрупи А І групи;

батько дитини, яку він виховує без матері (у тому числі й у разі тривалого перебування матері в лікувальному закладі);

батько інваліда з дитинства підгрупи А І групи, якого він виховує без матері (у тому числі й у разі тривалого перебування матері в лікувальному закладі);

особа, яка взяла дитину під опіку;

особа, яка взяла під опіку інваліда з дитинства підгрупи А І групи;

один з прийомних батьків.

Тобто одинока мати, яка виховує двох дітей віком до 15 років, має право на додаткову соціальну відпустку за підставою "одинокa мати" та "жінка, яка працює і має двох або більше дітей віком до 15 років" тривалістю 17 календарних днів.

Що стосується надання соціальної додаткової відпустки одиноким матерям, то визначення "одинокі матері" наведено у пункті 9 постанови Пленуму Верховного Суду України "Про практику розгляду судами трудових спорів" від 06.11.92 р. № 9 та пункті 5 частини тринадцятої статті 10 Закону України "Про відпустки".

Так, згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України одинокою матір'ю слід вважати жінку, яка не перебуває у шлюбі і у свідоцтві про народження дитини якої відсутній запис про батька дитини або запис про батька зроблено у встановленому порядку за вказівкою матері; вдову; іншу жінку, яка виховує і утримує дитину сама.

Оскільки пункт 5 частини тринадцятої статті 10 Закону України "Про відпустки" визначає одну матір як таку, яка виховує дитину без батька, факт утримання (аліменти) для надання відпустки значення не має.

Отже, право на додаткову відпустку мають такі одинокі матері: жінка, яка не перебуває у шлюбі і у свідоцтві про народження дитини якої відсутній запис про батька дитини або запис про батька зроблено у встановленому порядку за вказівкою матері; вдова; жінка, яка виховує дитину без батька (в тому числі і розлучена жінка, яка виховує дитину без батька).

Якщо жінка дійсно є одинокою матір'ю, тобто не перебуває у шлюбі і у свідоцтві про народження дитини відсутній запис про батька дитини або запис про батька зроблено у встановленому порядку за її вказівкою, або вдова, то вона має право на вищезазначену відпустку.

Проблема виникає з наданням такої відпустки розлученій жінці, жінці, яка виховує дитину без батька, в тому числі і жінці, яка народила дитину, не перебуваючи у зареєстрованому шлюбі, і при цьому батько визнав дитину, та жінці, яка вийшла заміж, але її дитина новим чоловіком не усиновлена, оскільки батько у дитини є і в багатьох випадках спілкується з нею і бере участь у вихованні.

Більш того, стаття 157 Сімейного кодексу України визначає, що питання виховання дитини вирішується батьками спільно. Той із батьків, хто проживає окремо від дитини, зобов'язаний брати участь у її вихованні і має право на особисте спілкування з нею.

Статтею 158 Сімейного кодексу передбачено, що за заявою матері, батька дитини орган опіки та піклування визначає способи участі у вихованні дитини та спілкуванні з нею того з батьків, хто проживає окремо від неї.

У разі ухилення батька від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини мати має право звернутися до суду з позовом про позбавлення його батьківських прав.

Чинне законодавство не містить конкретного переліку документів, які слід пред'явити жінці, яка виховує дитину без батька, для отримання додаткової соціальної відпустки.

Відтак, для підтвердження права на зазначену відпустку в цьому випадку роботодавцю має бути пред'явлений будь-який офіційно складений, оформлений та засвідчений в установленому порядку документ, у якому з достатньою достовірністю підтверджується відсутність участі батька у вихованні дитини.

Зокрема, одним з таких документів, наприклад, може бути: рішення суду про позбавлення відповідача батьківських прав; ухвала суду або постанова слідчого про розшук відповідача у справі за позовом про стягнення аліментів; акт, складений соціально-побутовою комісією, створеною первинною профспівковою організацією чи будь-якою іншою комісією, утвореною на підприємстві, в установі, організації, або акт дослідження комітетом самоорганізації населення, в якому зі слів сусідів (за наявності їх підписів у акті) підтверджується факт відсутності участі батька у вихованні дитини; довідка зі школи про те, що батько не бере участі у вихованні дитини (не спілкується з вчителями, не забирає дитину додому, не бере участі в батьківських зборах) тощо.

Аналогічним чином до категорії "батько, який виховує дитину без матері" (одинокий батько), на нашу думку, відносяться: чоловік, який не перебуває у шлюбі і у свідоцтві про народження дитини записаний як її батько; вдівець чи розлучений чоловік, який виховує дитину без матері.

Зазначена відпустка є соціальною і надається в будь-який час календарного року, незалежно від відпрацьованого часу та часу народження дитини, до чи після. Працівник

також не втрачає право на неї в році смерті дитини або досягнення нею граничного віку для її надання. Але право на неї має лише жінка, яка працює. Тому реалізувати своє право на використання цієї відпустки вона може за умови, якщо на день початку відпустки має стаж роботи в рахунок року, за який просить надати їй відпустку, тривалістю хоча б один день.

Період перебування у відпустках по вагітності та пологах і для догляду за дитиною не зараховується до стажу роботи, що дає право на зазначену соціальну відпустку.

Робота працівника на умовах неповного робочого часу не може слугувати підставою для зменшення тривалості такої відпустки.

Право на таку відпустку залежить від віку дитини. Статтею 19 Закону визначено вік дітей тільки для такої категорії, як "жінка, яка працює і має двох або більше дітей віком до 15 років". Вік, наприклад, дитини-інваліда, усиновленої дитини, дитини в одинокій матері (батька) цим Законом не встановлено, тому слід керуватися загальними нормами.

Відповідно до статті 1 Закону України "Про охорону дитинства" та статті 2 Закону України "Про державну допомогу сім'ям з дітьми", дитина - це особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше.

Так, згідно з частиною другою статті 35 Цивільного кодексу України (далі - ЦКУ) у разі реєстрації шлюбу фізичної особи, яка не досягла повноліття, вона набуває повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу.

Повна цивільна дієздатність може бути надана неповнолітній особі, яка записана матір'ю або батьком дитини.

Надання повної цивільної дієздатності провадиться за рішенням органу опіки та піклування за заявою заінтересованої особи за письмовою згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальника, а у разі відсутності такої згоди повна цивільна

дієздатність може бути надана за рішенням суду (стаття 35 ЦКУ).

Отже, одинока мати, яка виховує дочку віком 17 років, втрачає право на таку відпустку в році реєстрації дочкою шлюбу або наявності відповідного рішення про надання їй повної цивільної дієздатності.

Згідно з частиною першою статті 24 Закону у разі звільнення працівника йому виплачується грошова компенсація за всі не використані ним дні щорічної відпустки, а також додаткової відпустки працівникам, які мають дітей. Таким чином, виплата грошової компенсації за додаткову соціальну відпустку допускається лише при звільненні.

Слід зауважити, що відповідно до підпункту 79 пункту 4 Положення про Міністерство соціальної політики України, затвердженого Указом Президента України від 06.04.2011 р. № 389, Мінсоцполітики України інформує та надає у межах своїх повноважень роз'яснення. Роз'яснення та листи міністерств не є нормативно-правовими актами, вони носять рекомендаційно-інформаційний характер.

Директор Департаменту

О. Товстенко